

Inför en ny koralbok.

Den av Kungl. Maj:t tillsatta koralbokskommittén fick ett tvåfaldigt uppdrag. För det första gällde det att se till, att den nya psalmboken kunde sjungas, när den blev av Konungen stadfäst. För det andra fick kommittén i uppdrag att därefter verkställa en slutlig revision av koralboken i dess helhet. Det första uppdraget kan anses löst i och med att kommittén den 10 dec. 1937 till Statsrådet Engberg överlämnade på Diakonistyrelsens bokförlag utgivna »Koraler jämte melodihänvisningar till de nya texterna i Den Svenska Psalmboken».

Detta koralhäfte med dess 44 melodier, melodihänvisningar inte att förglömma, må enligt Kungl. Maj:ts beslut användas jämsides med den nya psalmboken, intill dess att ny koralbok föreligger. Den nya psalmboken har ju ännu inte tagits i mera allmänt bruk och därav följer, att de nya melodierna ej heller kommit att prövas, där de äro avsedda att tjäna: i församlingens gudstjänst. Ty det må betonas: hållbarheten hos och värdet av en koral avgöres av den sjungande församlingen. Detta hindrar ingalunda, att man på sina håll redan är färdig med avgörande omdömen. Betygs-sättningarna dugga ganska jämnt, ros och ris i behaglig omväxling. Här är ingalunda min mening att uppträda som någon slags vapendragare för de nya koralerna, de må försvara sig själva allt efter deras inneboende styrka. Ett par synpunkter må emellertid framhållas. I den kritik, som varit synlig i dagspressen, betonas man i allmänhet, att man med utgångspunkt från församlingssångens bästa finner den ena eller andra melodien god, lämplig, passabel, dålig, omöjlig etc. Jag är full av beundran över den säkerhet i omdömet, som troligen utan större omprövning inför församlingen, genast är färdig att avgöra vad som skall bli eller inte bli bestående i framtiden! Koralbokskommittén, som inom sig rymmer en hel del kännedom på församlingssångens område i allmänhet och de nya koralerna i synnerhet, skulle nog inte vara beredd till dylika kategoriska omdömen. Att denna bedömning av melodierna är ytterst subjektiv framgår tydligt därav att betygen sättas så olika. Vad den ene finner vara alldeles utomordentligt kan av den andre betecknas som alldeles omöjligt. Inför allt detta undrar man vad gagn dylika tidningsartiklar egentligen uträtta. Inte gagnar man församlingssången med sådana förhands-utfästelser. Jag föreställer mig också att det skall ha sina sidor att leda koralaftnar under dessa betingelser. Tänk om församlingen plötsligt skulle behaga tycka på ett annat sätt och börja sjunga av hjärtans lust, där de egentligen borde ha tigit, eller tvärtom.

Det medges, att det har sitt stora intresse att få veta vad kyrkomusikerna tänka om koralerna, både nya och gamla. Nu skulle jag föreställa mig, att det framlagda förslaget från kommitténs

sida sett kan anses som ganska fixerat. Några större ändringar lär det väl knappast bli fråga om. Alla önskemål kunna emellertid med fördel framföras till sekr., som vidarebefordrar dem till kommittén för omprövning.

Vad som vore av större intresse, vore likväl, att det föreliggande koralhäftet toges som utgångspunkt för fruktbärande överläggningar inför det ojämförligt större, återstående uppdraget, en översyn av hela koralboken. Några synpunkter må framhållas:

Alternativa melodier:

Den gamla frågan skall här icke tagas upp i någon större omfattning. På denna punkt är emellertid kommittén bunden av tydligt uttalade önskningsfrågor från Kyrkomötets sida: mera allmänt brukade melodier, som ha sitt ursprung från väckelserörelserna under 1800-talet måste medtagas.

Kommittén har likväl på denna punkt varit så sparsam som möjligt. Endast fyra av detta slaget melodier ha medtagits och för att poängtera en välbehörlig återhållsamhet, ha de gamla placerats som b-melodier. Av dessa är det endast två, som på många torde komma att verka särskilt besvärande, de båda melodierna till »Blott en dag» och »Jag kan icke räkna dem alla». I förordet säges ifrån, till den verkan det hava kan, att dessa melodier (jämte barnpsalmen Morgon mellan fjällen) icke böra ifrågakomma i högmässan.

Den sistnämnda jämte den gamla mel. till »Klippa, du som brast för mig» ha undergått en rytmisk bearbetning. Båda ha genom att skrivas i utjämnad 2-takt blivit så »hyfsade», att man måhända helt kan avvara ny melodi till den senare.

(Frågan om de gamla melodiernas vara eller icke vara kommer givetvis även i fortsättningen att bli ett irritationsmoment av första ordningen. Att konflikten *kan* lösas framgår av följ. sanna, sedelärande berättelse ur livet: Den nye v. pastorn ringer in psalmlistan till organisten: 183, mel. 561 b, 631, mel. 568 etc. V. pastorn till kyrkoherden: Organisten gjorde invändningar!! Kh.: Mycket troligt! Vår kantor har ovanligt fint omdöme betr. kyrkomusiken. V. p.: Men har inte *jag rätt* att bestämma!? Kh.: Kanske juridisk rätt enl. den gamla, förlegade klockarestadgan, fast även denna måhända kan ifrågasättas, när det gäller en icke stadfäst koralbok. Men den moraliska rätten ligger i detta fallet på kantorns sida, vars fina, kyrkomusikaliska uppfattning såväl församlingen som jag själv högt värderar. Dessutom bör man värna om en lokal församlingstradition, som genom mycket arbete vuxit sig stark. — För att förebygga alla misshälligheter anbefalles varmt en enkel utväg: Undvik stöttestenarna! Det finns ju andra psalmer och koraller!)

En nyhet i alternativväg är de båda melodierna till ps. 128, Nu stunden är kommen. Här har kommittén infört två goda melo-

dier att användas efter fritt val, den ena från 1697, den andra en folkmelodi.

Melodilinjens:

Det torde vara ett önskemål, att ej onödigtvis göra ändringar i melodilinjens, men fråga är, om inte en sådan ändring, som kommittén föreslagit betr. ps. 130 likväl kommer att hälsas med tillfredsställelse. Här gäller det en återgång till den före 1921 gängse formen med borttagande av de historiskt sett berättigade melismerna, som tillhöra originalet.

Det vore av stort värde att på denna punkt få del av meningarna om andra melodier, ex. nr 3, där önskemålen för och emot en återgång hittills väga ungefär lika. Andra ändringar äro ex. nr 16 (.. och frälsar oss förvisst, förut ett *d* på andra stavelsen i frälsar), nr 474, Den blomstertid, nr 599, I hoppet sig min frälsta själ förnöjer, där K.S.V.-formen på sina håll fått en fast tradition.

Rytmiken:

Melodilinjens utformning sammanhänger med den rytmiska gestaltningen. I detta fallet torde 573 a utvisa vart man kan komma, om man beträder denna linje. På alla de koralaftnar, som undertecknad haft tillfälle leda i många delar av stiftet, har denna obetingat segrat över b-formen. Nu behöver man inte befara, att en rytmisering i stil med den nämnda skulle vara förestående i större omfattning. En reform i överensstämmelse med vad som f. n. försiggår i Tyskland är ännu icke och kanske aldrig någonsin önskvärd hos oss, men inkomna önskemål gå i varje fall i riktning mot större livaktighet, ex. nr 52, 345 (Vaka, själ, och bed) enl. K.S.V.-formen.

Ett särskilt problem är de många tretaktsmelodierna av typen »Allena Gud», som lätt får något stereotyp över sig. Detta kan med samma fog sägas om tvåtaktsmelodier av typen »Oss kristna bör tro och besinna». Båda formerna äro behandlade under resp. nr 70 och 380. Önskemål och synpunkter mottagas!

Harmoniseringen:

Det föreliggande förslaget torde giva en ganska god föreställning om kommitténs inställning till detta viktiga spørsmål. »Kommittén har sökt fullfölja den bästa traditionen inom svensk koralmusik» heter det i förordet. Några brådstörtade reformer träffar man lika litet här som i fråga om övriga med koralens utformning sammanhängande spørsmål. Och dock kan man säkerligen märka en nyorientering till förmån för en smidigare koralsättning, förd vidare enligt de av H. Fryklöf en gång uppdragna riktlinjerna. Den fyrstämriga sättningen not mot not är liksom förut dominerande. Något experimenterande efter de riktlinjer, som ex. uppdragits av de båda tyskarna Schmidt och Lempfert ha givetvis icke förekommit. Enligt denna teori är den första tesen den, att

basen vilar så länge till dess att melodien fordrar ett nytt fundament. Förverkligandet av denna sats för till en slags koralledsagning, i vilken orgelpunkten spelar en härskande roll. Dessa tankar har hos oss framförts av docenten Moberg, dock utan framläggande av några konkreta exempel, som kunna visa teoriernas hållbarhet i praktiken.

En senare teori, framförd i opposition mot ovan nämnda av en annan tysk teoretiker, Fritz Dietrich, får t. v. hänskjutas till det experimenterande diskussionsstadiet. Han ivrar för den trestämiga, kontrapunktiska stämföringen, som givetvis under vissa förutsättningar kan ha sitt berättigande. Jag tänker därvid särskilt på rent gregorianska melodier, som knappast tåla den tyngre fyrstämmigheten.

På ett område torde förändringen vara mera kraftigt framträdande. Det gäller harmoniseringen av koraler i kyrkotonarter. En strängt genomförd harmonisering är sällan möjlig, och f. ö. kanske inte heller alldeles önskvärd. Det gäller de koraler, där själva melodien under inflytande av senare tiders dur-moll-välde modulerar till en molltonart. Exempelen äro flerfaldiga i det föreliggande häftet.

Melodiernas antal:

Ofta framhålles vådan av att melodiernas antal är alldeles för stort. Erfarenheten synes emellertid visa, att farhågorna äro överdrivna. Det förefaller tvärtom, som om man nu med stor glädje lär sig nya melodier. Nu invänder man, att det inte är ev. praktiska skäl, som tala för inskränkning av melodiantalet. »Koralens viktigaste uppgift är att beledsaga församlingens gudstjänst och måste för att fullgöra denna uppgift bevara sin objektivitet.» (Peters: Önskemål inför koralsboksrevisionen). Här måste jag för min del sätta ett stort frågetecken. När den evangeliska koralen kom att ersätta de gamla propriumsångerna skedde något principiellt. (Jfr G. Lindberg: Kyrkans heliga år.) Det var inte bara detta, att latinska sånger utbyttes mot andra på det egna tungomålet. Från denna tid måste vi räkna med två storheter, sida vid sida i våra gudstjänster, den objektiva och den subjektiva sången. Kyrkovisan gjorde gudstjänstbesökaren aktiv på ett annat sätt än förut. Inför denna individuella aktivitet, på ett nytt sätt möjliggjord genom den evangeliska koralen, kan jag inte finna, att koralens viktigaste uppgift är den enda ovan nämnda, att beledsaga församlingens gudstjänst. Om den icke får vara mera, må den gärna förbliva objektiv.

Församlingssången är det subjektiva inslaget i gudstjänsten. Detta nödgas vi säkerligen acceptera. I och med detta måste vi också medgiva denna sång frihet till utveckling och till nydaning i samklang med tidens krav och fordringar. Var det inte måhända såsom en plötslig reaktion mot ett stillestånd, som vi utan vidare ställdes inför väckelsemelodierna? Den gamla koralen älskade

man nog, men den verkade mången gång alltför kylig och oper-sonlig. När det nu inte fanns någon annan att tillgå, införlivades en kyrkan och gudstjänsten främmande sång.

De nya melodierna:

Det förut anförda är måhända alldeles »ohistoriskt», och vi äro dessa händelser alltför nära för att ännu kunna se något rimligt sammanhang i det till synes sammanhangslösa. För koralboks-kommittén har det emellertid från början stått klart att en ny melodianskaffning var fullt berättigad och t. o. m. önskvärd. Det nya, som här har skett, är inte bara att vi fått ett visst antal nya koraler utan också en delvis ny koraltyp. Den gamla koralen kommer i alla tider att förbliva den stora tillgången i församlingens sång, därom råder väl endast en mening. Denna skatt kommer i alla tider att förbliva det beståndande, när de många visorna för länge sedan har tystnat. Det är lönlöst att försöka göra koraler i gammal stil. Men varför skulle med nödvändighet i en tid av sällspord livaktig och fördjupad kyrkomusikalisk verksamhet det försök från början anses dömt att misslyckas, som vill försöka giva församlingen den nya sång, som den länge längtat efter? Om detta lyckats, får väl framtiden komma att utvisa. Att draga förhas-tade slutsatser av det intresse, som kommit särskilt denna nya sång till del, vore oriktigt. Den representeras bäst av melodierna av O. Lindberg, som givit oss en innerlig koral utan all falsk sentimentalitet.

Notbilden:

Det är alldeles uppenbart, att notbilden har ett visst inflytande på koralens tempo. Att psalmsången på sina håll är matt och svag, torde bland andra omständigheter bero därpå, att koraltempot ofta är för långsamt. För att i någon mån motverka detta har ett av skälen varit, att fjärdedelsnoten införts som enhetsnot i större omfattning än förut.

I detta sammanhang kunde beröras önskemål att notera koralen på ett sätt, som möjliggjorde ett enhetligt utförande. Detta sammanhänger till stor del med det segslitna spörsmålet om fermatens vara eller icke vara, en sak, som tydligen är ett stort problem att döma därav, att koralerna spelas så olika i olika kyrkor.

Slitna melodier:

Det gäller att åstadkomma en bättre avvägning mellan psalm och koral, så att alltför mycket använda melodier om möjligt avlastas. I detta fall förtjänar Runbäck-Peters förslag att beaktas.

Osångbara melodier:

Trots att en hel del av dessa försvunnit i och med att motsva-rande psalmer uteslutits, lämnar en hel del gammalt dött melodi-

gods säkerligen mycket övrigt att önska. Att göra en uppräkningslista skulle här föra ganska långt. I många fall torde en nyanskaffning här vara på sin plats.

Kommittén har ställt i utsikt att ett fullständigt koralboks-förslag skulle föreligga till hösten. Stora och viktiga frågor stå därvid inför avgörande. Det vore önskvärt, att enskilda och föreningar dryftade spörsmålen. Önskemål och förslag kunna insändas till undertecknad, helst före den 16 mars.

Henry Weman.
(Uppsala)

Psalmböckernas typografi.

När man vet, att reformation och boktryckarkonst hänga nära samman, är det rätt självklart, att 1500-talets kyrkliga böcker stå på en hög typografisk nivå. Denna tids tryckarkonst bevarade ännu ett lyckligt samband med skrivarkonsten, ty boktryckaren och formsnidaren hade ännu inte släppt kontakten med bokkamrarnas flitiga präntare. Bokstavsformer, sidans uppställning och bilder behöllo ännu den karaktäristiska känslighet och uttrycksfullhet, som endast handens verksamhet eljest skänker. Boktryckarkonstens utveckling från denna tid till våra dagar är historien om maskinens icke alltid så lyckliga inflytande. Isynnerhet när det gäller kyrkliga böcker har mekaniseringen icke varit till någon annan fördel än prisbilligheten.

För den speciella gren av kyrkliga böcker som psalmboken utgör saknas sammanfattande undersökningar ur typografisk synpunkt. Nedanstående är därför endast några antydningar om huvudsynpunkterna på utvecklingsförloppet.

Den första daterade svenska psalmboken utkom som bekant 1536 under titeln Svenska songer eller wijsor. Titelbladet är rikt utstyrt med kolonner och bladornament bildande ett ramverk i träsnitt med öppning för texten, som är utförd i karaktäristiska gotiska typer liksom också sångernas text. Ett ur boktryckarsynpunkt kanske mera intressant verk är den 1543 utgivna Svenska Psalmboken, som tryckts i Stockholm hos Amund Lauritsson, kunglig boktryckare. Endast ett fragment har bevarats till våra dagar. Troligen utgavs denna psalmbok samtidigt med evangeliebok samt passio och katekes, vilka återfunnits i fragment och sålunda utgöra den första svenska evangelieboken. Den är illustrerad med 11 små träsnitt, vilka sedan återkomma i senare psalmböcker och biblar. Från samma tryckeri har utgått åtminstone fyra senare psalm- och sångböcker (1549, 1567 och 1572) samt kvartoupplagan av Een liten Songbok 1553. De tre förstnämnda ha vackra titelblad i rött och svart med en anordning av text och dekor ungefär som den första psalmboken. Den odaterade folioupplagan